

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В РАЙОНІ

Відповідно до Законів України “Про освіту” та “Про загальну середню освіту”, початкова освіта є обов’язковою основною складовою безперервної освіти. Держава визнає пріоритетну роль початкової освіти та створює належні умови для її здобуття. У наш час відбуваються динамічні зміни в суспільному та економічному житті країни, які не можуть не позначитися на освіті, у тому числі її початковій ланці як важливому чиннику виховання, навчання й розвитку дитини в новому тисячолітті.

Мета статті – виявити існуючі проблеми в початковій освіті, визначити шляхи їх вирішення на внутрішньошкільному рівні.

Нинішню ситуацію в початковій освіті України можна визначити як стадію формування нової системи цінностей, установок, звичок, яка спрямовується на забезпечення оптимальних умов процесу неперервного виховання й навчання особистості, що пов’язано зі зміною загальної світоглядної позиції та ціннісних орієнтацій, прагненням нашої країни інтегруватися до європейського простору.

У цих умовах доцільним є збереження розгалуженої мережі загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ) I ступеня в районі.

Школа в більшості випадків є єдиним освітнім і культурним закладом на селі, відтак, не має конкурентів на ринку освітніх послуг. Тому слід забезпечити функціонування в кожному сільському населеному пункті, де є діти шкільного віку, щонайменше початкової школи. З метою створення умов для подальшого розвитку освіти, Указом Президента України № 941/2001 від 9 жовтня 2001 р. визначено додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні, які спрямовані на поліпшення соціального захисту педагогічних працівників та оновлення навчально-матеріальної бази навчальних закладів, у тому числі в сільській місцевості.

У великих містах, в умовах формування змінного ринкового середовища, навпаки, система управління навчальними закладами має тенденції до підвищення конкурентоспроможності освітніх послуг. Так, батьки майбутніх першокласників при виборі навчального закладу визначають, перш за все, привабливість навчального закладу, оцінюючи його з різних сторін, а саме: якісний стан викладання основних предметів, кваліфікований педагогічний персонал, актуальні додаткові освітні послуги, матеріально-технічну базу, режим перебування дитини в школі, харчування та збереження здоров’я учнів. Саме цим посилюються вимоги до професійної та управлінської діяльності керівників навчальних закладів. В умовах модернізації освіти сучасні керівники мають вирішувати нові проблеми, які вимагають від них умінь аналізувати великий обсяг фактичного матеріалу, прогнозувати розвиток школи, обирати нові інтерактивні програми та найновіші технології навчання, приймати рішення, організовувати їх виконання, оцінювати результати навчальної діяльності учнів початкових класів.

Оцінюючи управлінську діяльність керівників початкової школи, більшість спеціалістів управлінь (відділів) освіти рай(міськ)держадміністрацій (як показало анкетування) вважають, що вона не повністю відповідає сучасним вимогам. На їхню думку, керівник, перш за все, повинен знати теорію управління, педагогіку, психологію, нормативно-правову базу початкової освіти; вони погоджуються, що внутрішньошкільне управління є найбільш дієвим і що керівник загальноосвітнього навчального закладу I ступеня має велике навантаження, висловлюючи думку про те, що не доцільно керівнику поєднувати адміністративну роботу з викладацькою. Розподілу повноважень приділяють багато уваги М.М. Поташник та В.С. Лазарев, які стверджують, що "...керівник повинен дати відповідь собі на питання: чи достатній набір функцій управління, які прийняла на себе адміністрація для забезпечення ефективності управління; чи правильно вони розподілені; чи є розумною та множина функцій, які він взяв на себе; чи не варто подумати про делегування частини своїх функцій тощо" [5]. Ми погоджуємося з думкою авторів, тому що управління початковою школою з позицій суб'єкта управління (керівника) виступає як однобічний процес, який вимагає від керівника величезних психофізичних, інтелектуальних, професійно-особистісних зусиль. Адже всі обов'язки керівника початкової школи є реальними, конкретними, їх зміст впливає з переліку функціонально-посадових інструкцій.

Перехідний етап у реформуванні освіти викликав ще одну суперечність: одночасне навчання в перших класах дітей від 6 років і до 7,5 років. Така ситуація не є сприятливою як для найменших, так і найбільших за віком учнів. Зміст і методика викладання зорієнтовані на пізнавальні можливості й емоційно-вольові особливості 6-річної дитини. Таке комплектування різновікових класів зумовлює втрату розвивального потенціалу дітьми старшого віку. Залишаючи за батьками право вибору школи і початку навчання дітей (6–7 років), органам управління, керівникам шкіл слід пропагувати початок навчання фізично і психічно здорових дітей саме з 6 років [4].

На нашу думку, треба повернутися до обов'язкового вивчення стану шкільної зрілості дітей, що мають здійснювати педагоги з психологами конкретної школи при вступі у сприятливій для малюків формі (бесіда, малюнок, розповідь про себе тощо), а не жорстке тестування з метою розподілу дітей на розумних і ні. Це допоможе з'ясувати індивідуальні особливості їх пізнавальної діяльності та особистісного розвитку. Такі дані є основою передбачення можливих труднощів у навчанні дітей та дозволять педагогам вчасно застосувати різні форми корекції.

Також при загальноосвітніх навчальних закладах доцільно організувати роботу груп з підготовки дітей до шкільного навчання. Проблема наступності з дошкільною освітою є дуже гострою. Відсутність обов'язкової дошкільної підготовки (хоча б дітей з 5 років) призводить до того, що ресурс раннього дитинства належно не використовується, неекономно витрачається час на початкове навчання, особливо в першому класі. І це природно, адже лише 49% дітей у країні відвідують дошкільні заклади.

Спостереження показують, що далеко не завжди досягається навіть організаційна й методична наступність, яка безпосередньо залежить від учителів. У ситуації, що склалася в початковій школі, необхідно створити оптимальні умови для психологічної адаптації до навчання, адже молодший шкільний вік відрізняється від дошкільного найважливішим новоутворенням – навчальною діяльністю.

На сьогодні не повністю враховано не лише наступність між дошкільною та початковою освітою, а й між початковою та основною школою. При переході до основної школи випускники загальноосвітніх навчальних закладів I ступеня також потребують психологічної адаптації. Саме тому одним з основних завдань керівників ЗНЗ I ступеня має стати налагодження тісних контактів з батьками учнів як активних учасників навчання та виховання, спрямованих на взаємодопомогу вчителям, психологам школи, на корекційну роботу з дітьми та належно організоване дозвілля.

Особливістю діяльності ЗНЗ I ступеня є організація методичної роботи. Методичні об'єднання початкової школи створюються за паралелями 1-х, 2-х, 3-х, 4-х класів, а не за навчальними предметами, як це відбувається в основній та старшій школі. Досвід спілкування з учителями початкових класів показує, що більшість з них не тільки майстерно і творчо викладають предмети, а й виступають “сімейними психологами”, вирішуючи конфліктні ситуації, добре володіють знаннями з вікової психології та педагогіки, є добрими помічниками та порадиниками вихованців. Керівникам ЗНЗ I ступеня, перш за все, необхідно спрямувати методичну роботу з учителями початкових класів на поглиблення знань з педагогіки і психології та їх практичне застосування, оволодіння новими методиками та технологіями викладання, підвищення їх педагогічної майстерності та залучення молодих спеціалістів з метою передачі їм досвіду роботи фахівців, недопущення старіння колективу та збереження існуючих педагогічних кадрів. Зміст методичної роботи має бути пов'язаний зі збагаченням професійного досвіду кожного педагога в колективі, обміном педагогічними знахідками, вивченням кращого педагогічного досвіду вітчизняних та зарубіжних колег.

Система освіти в цілому, а початкової освіти зокрема, опинилася перед викликом щодо утримання та збереження шкільних приміщень, які використовуються не на повну потужність, адже стан матеріально-технічного забезпечення таких навчальних закладів постійно погіршується. Як показали результати анкетування, спеціалісти управлінь (відділів) освіти рай(міськ)держадміністрацій та директори ЗНЗ вважають, що цю ситуацію можна вирішувати, залучаючи громадськість та батьків, які спроможні надати суттєву допомогу. А питання про надання самостійності фінансування ЗНЗ I ступеня, на їх думку, не є доцільним, оскільки керівники ЗНЗ I ступеня ще не готові до фінансової автономії навчальних закладів.

Діяльність керівника загальноосвітнього навчального закладу I ступеня є багатоаспектною і вимагає від нього знань у різних сферах, тому йому необхідно бути готовим до всіх перерахованих та інших поточних питань, вчасно реагувати на них і приймати правильні управлінські рішення.

ня. На допомогу керівникам навчальних закладів I ступеня в країні запроваджується велика кількість методичних заходів, які сприяють самоосвіті. На сьогодні в країні існує велика частка керівників ЗНЗ I ступеня, особливо у сільських регіонах, які не мають управлінської освіти. На нашу думку, найкраще керівник зможе навчитися бути керівником на курсах підвищення кваліфікації своєї категорії слухачів, де шляхом не тільки оволодінням навчальним матеріалом, а й шляхом безпосереднього спілкування з науковцями та колегами він зможе знайти відповіді на різні управлінські питання. Післядипломна освіта сприяє набуттю досвіду практичної роботи, поглибленню професійних знань, умінь за спеціальністю, професією, своєчасно виявляє і враховує професійні труднощі й потреби керівника ЗНЗ I ступеня, причини їх виникнення та вносить відповідні корективи, адже навчальні плани курсів підвищення кваліфікації розроблені за компетентнісним підходом та щорічно коригуються.

Висновки:

1. Незважаючи на те, що початкова освіта пройшла етап реформування в системі загальної середньої освіти першою, загальноосвітні навчальні заклади I ступеня досі відстають за багатьма позиціями від вимог суспільства, темпів зростання економічного, культурного й наукового потенціалу.

2. Характерними рисами майбутньої системи початкової освіти мають стати:

- узгодження природовідповідних тенденцій розвитку дитини з нормативними вимогами освіти в період між дошкільним і шкільним дитинством. Кожна дитина до школи має одержати відповідну підготовку за вимогами Базового компонента дошкільної освіти в дошкільних закладах освіти чи в сім'ї, яка сприяє формуванню передумов навчальної діяльності;

- підсилення пропаганди початку навчання з 6-річного віку та врахування шкільної зрілості. Це вирішить проблему комплектування різновікових класів та витрачання часу на формування навчальної діяльності;

- урахування адаптаційного періоду між початковою та основною школою;

- підготовка кваліфікованих педагогічних кадрів, забезпечення ними повною мірою навчальних закладів, підвищення престижу професії вчителя та підвищення їх професійної майстерності з урахуванням особливостей організації методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів I ступеня;

- залучення батьків та громадськості як рівноправних учасників навчально-виховного процесу в початковій школі до вирішення її управлінських проблем;

- обговорення медичних, психологічних, ергономічних умов на управлінському й науковому рівнях для цілеспрямованої роботи щодо створення умов для збереження та зміцнення здоров'я дітей (фізичного, психічного, соціального);

- забезпечення достатнього обсягу фінансування системи початкової освіти;

– організація навчально-виховного процесу початкової школи з урахуванням сучасних наукових досягнень, зростання конкурентоспроможності загальноосвітніх навчальних закладів I ступеня в освітньому середовищі, у тому числі в сільській місцевості;

– якісне підвищення кваліфікації керівників загальноосвітніх навчальних закладів I ступеня на основі компетентнісного підходу.

Література

1. Методичний дайджест керівника школи / [укл.: І.Л. Комісарова, О.М. Переheyда]. – К., 1996. – 62 с.

2. Проблеми переходу початкової школи на нову структуру і зміст навчання // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Донецьк, 2–3 листопада 2000 р. – Донецьк : ВАТ “УкрНТЕК”, 2000. – 318 с.

3. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи / О.Я. Савченко – К. : Абріс, 1997. – 415 с.

4. Савченко О.Я. Про стан та перспективи розвитку загальноосвітніх навчальних закладів у сільській місцевості / О.Я. Савченко // Початкова школа. – 1999. – № 1. – С. 3–5.

5. Управление развитием школы : пособие для руководителей образовательных учреждений / [под ред. М.М. Поташника и В.С. Лазарева]. – М. : Новая шк., 1995. – 464 с.

6. Шестирічки в школі / [упоряд. Т. Бишова, О. Кондратюк]. – К. : Ред. загальнопед. газ., 2004. – 120 с.